

Några ord rörande ordnandet af arbetsförhållandena inom fångelserna och särskildt inom cellfångelserna.

Samhället måste, om det vill draga den största möjliga fördel af den brottsliges bestraffning, icke blott afse att injaga hos fången skräck utan ock söka så inverka på honom till förbättring, att han må blifva icke blott en oskadlig utan äfven en nyttig samhällsmedlem; och det förra blifver han, rätt sedt, endast i samma mån som han blifver det senare. Orsakerna till brott, särskildt stöld, visar erfarenheten ofta vara att söka i lätja och dagdrifveri, vare sig att dessa lyten äro en följd af drycken-skap eller bero på böjelse och vana. Det är således nödvändigt, att fången vänjes vid arbete och lär känna dess välsignelse både i och för sig och såsom ett medel till redligt förvärf. Samhället är ock i sin goda rätt, om det kräver den brottsliges arbete såsom en ringa ersättning för de omkostnader, detsamma nödgas göra för fångens underhåll m. m. Det är dock icke företrädesvis från ekonomisk, utan från moralisk synpunkt som arbetet inom fångelset bör betraktas och bedömas, ehuru visserligen äfven den ekonomiska sidan är beaktansvärd.

Att ordna arbetet så, att det blifver i möjligaste mätto uppfostrande utan att staten eller enskilda må tillfogas skada eller förlust, är ingen lätt uppgift. Då för närvarande från vissa fångelser klagas öfver bristande tillgång på ar-

bete och från vissa samhällen deremot klagas öfver fångelsernas konkurrens med de frie handtverkarne och industriidkarne, torde det emellertid vara nödvändigt att söka ernå en tillfredsställande lösning af frågan huru arbetet vid våra fångelser bör ordnas för att lemna ett i ekonomiskt och särskildt i fångvårdshänseende gynnsamt resultat. Uppgiften är, som sagdt, ingalunda lätt; och då vi nu gå att framlägga våra åsikter med afseende på lämpligaste sättet för en lösning, göra vi detta framför allt för att väcka uppmärksamhet för saken och om möjligt bringa frågan under diskussion.

Staten bör vara fångelsernas ende arbetsgifvare. Att, såsom nu är fallet, låta fångarne verkställa arbeten för enskilda personers räkning länder, af lätt insedda skäl, ofta sjelfva fångvården till skada och beröfvar staten större delen af arbetsvinsten. Det är bekant, huru enskilde (äfvén utlänningar) och bolag begagnat arbetskrafterna inom fångelserna och de offentliga arbetsanstalterna till att i hög grad rikta sig sjelfva till förfång för det allmänna. Man torde kanske göra den invändningen, att statens en gång gjorda försök att uppträda som arbetsgifvare för straff-fångelserna utfallit synnerligen illa, ithy att den derigenom tillskyndats icke obetydlig förlust. Hvarpå detta misförhållande närmast berott, känna vi visserligen icke; men det skulle förefalla oss mycket underligt, om staten, ifall lämpliga anordningar vidtoges, skulle behöfva med förlust använda samma arbetskrafter, som nu i hög grad bidraga att rikta enskilde arbetsgifvare. Det är klart att staten, som framföralt har att fästa afseende vid arbetets frukter i fångvårdshänseende, skulle i ekonomiskt hänseende erhålla en mindre vinst än entreprenören, som endast afser sina personliga intressen; men att den åtminstone icke behöfde göra någon förlust, synes oss högeligen antagligt och vinner äfvén stöd deraf, att det gifves länder, der detta system gjort sig gällande just därför, att det befunnits ekonomiskt fördelaktigt. Så lydde

t. ex. den förklaring, som afgafs af Österrikes ombud vid kongressen 1872. Det kan visserligen icke nekas, att genomförandet af detta system skulle hos oss vara förenadt med stora svårigheter, icke minst med afseende på afsättningen af de olika fångarbetena; men dessa svårigheter torde dock icke vara öfvervinneliga. Det behöfdes, att staten för detta ändamål anställde i sin tjänst en praktisk och duglig affärsman, som, biträdd af någon person, hvilken förstode att ordna och kontrollera arbetsväsendet inom fångelserna, mottog det tillverkade och beredde marknad för detsamma så inom- som utomlands. Härigenom skulle ock all berättigad klagan öfver fångelsernas konkurrens upphöra, i det att alstren af fångarnes arbete skulle spridas öfver landet mera likformigt. Såsom förhållandena nu äro, torde verkligen de större fångelserna med sina „handverksskrån“ förorsaka en för de frie handverkarne och industriidkarne tryckande konkurrens inom det område, hvarest sådant fängelse är beläget. Då nämligen staten för ett oftast enormt underpris lemna arbetskrafter åt en enskild, är det naturligt, att denne i marknaden lätt skall kunna öfverflygla konkurrenter, som måste använda frie och därför högre aflönade arbetare. Såsom en följd af det nu sagda yrka vi ock att

Fängelsets tjänstemän och betjente skola förbjudas att i sitt enskilda arbete använda fångar. Nu torde det oskicket icke vara så alldeles sällsynt, att dessa tjänstemän eller betjente äro med bland fångelsets arbetsgifvare. Så hafva vi t. ex. af fullt trovärdig person hört uppgifvas, att vaktkonstaplarna vid ett af våra större fångelser fingo, åtminstone för några år sedan, mot erläggande af en mycket ringa dagpenning, åt sig öfverlåtna hela arbetslag af fångelsets handverkare, hvaraf de visste så begagna sig, att de på en jmförelsevis kort tid samlade en i deras ställning ej obetydlig förmögenhet¹⁾. Sådana missförhållanden

¹⁾ Att döma af en och annan tidningsartikel torde förhållandet ännu vara detsamma.

torde ej alltid kunna skönjas af de officiella rapporterna. Det faller emellertid lätt i ögonen, hvilket skadligt inflytande ett dylikt tillvägagående måste öfva på fängbehandlingens, icke minst derigenom, att fången frestas till en mer eller mindre berättigad misstanke, att vederbörande mer än rättvist tillgodose sin egen fördel.

Hvarken direktören eller bevakningen bör tillerkännas någon del af fångens arbetsförtjenst. Nu erhåller direktören en tredjedel och bevakningen en sjettedel af all arbetsinkomst t. o. m. 2000 kr. och hälften så mycket af det som öfverstiger denna summa; detta såsom en ersättning för anskaffande af verktyg och arbetsmaterial m. m. Då direktören har att mottaga beställningar och bestämma arbetspriset, kan det för honom häri ligga en frestelse att orättvist tillgodose sig sjelf, synnerligast i de fall, då han låter för egen räkning förfärdiga arbeten till försäljning. Direktörens såväl som bevakningens aflöning bör vara fast och bestämd, och den bör allra minst vara beroende af fångarnes arbeten. De egenskaper, som man har att söka hos en fängelsedirektör, böra icke heller vara en verkmästares.

Inkomsten af fångarbetet bör oafkortad tillkomma staten. Nu erhåller fången tredjedelen af arbetsförtjensten med rättighet att använda någon del deraf till beredande af bättre kost etc. och att öfver gjorda besparingar vid frigifningen fritt förfoga. Vi äro af flere skäl i detta afseende icke vänner af det progressiva systemets grundsatser. Vi anse det icke rättvist, att t. ex. den brottsling, som beröfvat sina medmenniskor egendom till betydligt värde, med afseende på hvars återgäldande domen i de flesta fall endast är en tom formalitet, erhåller premier och „uppmuntringsskillingar“, väl icke för att han begått brottet, men för att han underkastar sig, utan att bråka, straffbestämmelserna, särskildt den att arbeta. Vi anse ett sådant förfarande orättvist gentemot samhället, och vi våga påstå, att det icke heller är så alldeles nyttigt för

fången. Vi äro dock icke helt och hållet obenägna att medgifva fången någon del af arbetsförtjensten, men icke af samma skäl som det progressiva systemets anhängare, d. v. s: icke till beredande af bättre fångkost (om icke möjligen för de till lifstidsfångelse dömda), utan för att vid frigifningen utgöra ett understöd, om sättet för hvars användande icke fången utan vederbörande myndigheter skulle ega att bestämma. Under nuvarande förhållanden bidraga dessa s. k. uppmuntringsskillingar, som brottslingen från fångelset medför, ofta, såsom erfarenheten visar, att störta den frigifne i olycka pånytt, då de sätta honom i tillfälle att för någon tid tillfredsställa dryckenskapsbegäret samt öfriga onda böjelser, hvarigenom han ånyo kan föras in på brottets bana. Fångkosterna *bör* vara sådan (och är det säkerligen äfven), att någon extra förplägning icke är af nöden; och om i något särskildt fall en förändring af matordningen behöfves, så eger ju fångelset läkare, som må hafva att pröfva och efter omständigheterna förordna. Det är naturligt att hvad här blifvit sagdt icke gäller statens arbetsanstalter, hvilka ju icke äro fångelser.

Vid hvarje fångelse bör, så vidt ske kan, anställas slöjdskunnig arbetsföreståndare, som under direktörens öfverinseende anordnar arbetet enligt instruktioner, som gifvas af den förutnämnde för rikets fångelser gemensamme arbetsföreståndaren.

Särskildt vid de mindre cellfångelserna torde det vara förenadt med ej obetydlig svårighet att genomföra den af oss antydda systemförändringen. Sålänge tändsticksfabrikerna vände sig till cellfångelserna för tillverkning af tändsticksaskar, kom man lättvindigt nog från omsorgen om fångarnes sysselsättning. Nu har emellertid förhållandet ändrats, i det att dessa fabriker icke längre tyckas behöfva anlita fångelsernas arbetskrafter. Och vi kunna icke annat än glädja oss häröfver, enär vi anse dylik sysselsättning, som icke kräfver någon egentlig eftertanke, icke utvecklar formsinnet, icke befordrar någon händighet och icke heller gifver fän-

gen någon slags yrkesskicklighet, icke vara egnad för fängelserna, allra minst om man afser att arbetet må verka uppfostrande. Nu tyckes det emellertid vara nödvändigt (om man vill att ådömdt straffarbete verkligen skall verkställas), att söka skaffa fångarne någon annan sysselsättning; och inom en del fängelser torde detta vara svårt nog. Enligt vår mening borde fången, derest han icke är yrkesman, i cellfängelset undervisas i slöjd, såsom korg- och halmfletning, träsnideri och i allmänhet sådana arbeten, som vore egnade att tvinga honom till tankeverksamhet, att utveckla formsinnet och gifva honom en färdighet, som i det allmänna lifvet kunde komma honom tillgodo. Produkterna af sådant arbete skulle tvifvelsutän ock finna afsättning. Vi behöfva blott erinra om den mängd af lek-saker, som nu importeras från utlandet, För åldriga och mera orkeslösa kunde man väl utan svårighet finna någon sysselsättning genom att t. ex. ålägga dem rengöring o. d. inom fängelset. Det behöfdes emellertid, för att detta förslag skulle kunna realiserast, att vid hvarje cellfängelse en slöjdkunnig person vore anställd. Vid de större skulle väl detta icke behöfva vara förenadt med synnerlig svårighet, men att anställa en sådan vid hvarje cellfängelse skulle icke oväsentligen fördyra fångvården, och resultatet skulle icke motsvara kostnaden. Nu har Sverige icke mindre än 44 läns cellfängelser, och för flere, för att icke säga de fleste, har staten i förhållande till antalet af de fångar, som der förvaras, alltför stora utgifter till tjänstemän och bevakningspersonal¹⁾. Vid det fängelse, der förf.

¹⁾ Oss tyckes det underligt och äfven beklagligt, att så många mindre fängelser blifvit uppförda. Det intresse, som genom den ädle konung Oscar I. och flere varmhjertade män väcktes hos nationen för den penitentiära saken, har under tiden 1846—1878 visat sig verksamt genom uppförandet af den ena storartade fängelsebyggnaden efter den andra, för en kostnad, som torde uppgå till öfver 5 millioner kr., och med en årlig utgift till fängelset tjänstemän och betjente af, antaga vi, omkring 250,000 kr. Med allt erkännande af det varma intresset, tro vi dock,

är anställd, har t. ex. under den senaste tiden antalet af fångar och de vid fängelset tjenstgörande varit ungefär lika. Under dylika förhållanden kan man naturligtvis icke vänta eller begära, att staten skall göra ytterligare uppoffringar genom anställande af särskild slöjdlärare. Det förenämnda behovet skulle dock kanske kunna afhjelpas, om det fordrades, icke yrkesskicklighet, men väl allmän slöjdkunnighet såsom vilkor för att blifva vid dylikt fängelse antagen till vaktkonstapel. Till en början skulle det nog möta svårigheter att vid dessa fängelser lämpligt ordna arbetet och åstadkomma alster dugliga till afsalu, men vi tro dock, att det med en god vilje hos fängelsets tjenstemän och betjente ej skulle dröja länge, innan arbetet skulle kunna bedrivas så, att staten icke skulle lida förlust utan hafva verklig fördel af att vara arbetsgifvare, en fördel, som naturligtvis skulle blifva större i samma mån som det för fångarbetena bereddes allt större marknad såväl inom som utomlands. Vi hafva dock vid framställandet af vårt förslag icke haft blicken fäst på statens direkta

at: detta varit i nämnda afseende missriktadt. Den goda saken skulle säkerligen främjats bättre, om ett mindre antal centralanstalter kommit tillstånd och länsfängelserna ersatts af häkten till förvarande af ransaknings- och bötesfångar. Statens utgifter skulle derigenom ej obetydligt reducerats, det skulle hafva varit lättare att vid sådana större anstalter få anställda dugliga direktörer och betjente; religions- och skolväsenet skulle vid de samma bättre hafva kunnat ordnas och arbetet bedrivas till större fördel för staten och fången. Det är visserligen en glädjande sanning, att brotten efter det nya systemets införande aftagit och recidivisternas antal förminskats; men detta skulle i minst lika hög grad blifvit fallet, om en centralisation egt rum. Vi få icke heller glömma, att till de gynsamma resultaten hafva folkupplysningen, nykterhetssträfvandet och patronageföreningarne med flere förhållanden, som bero hvarken af det ena eller andra systemet, väsentligen bidragit. Skulle man emellertid med afseende på brottens antal draga sina slutsatser från mängden af fängelser, skulle resultatet blifva sorgligt nog; och säkert är, att den uppfattning, som legat till grund för det nya systemet, icke med afseende på framtiden varit öfverdrifvet optimistisk.

fördel som fastmer på den indirekta, som skulle blifva en följd deraf, att arbetet komme mer än nu att fylla sin uppgift att verka icke blott som straff utan tillika som ett uppfostringsmedel, som ett medel, äfven det, till fångens sedliga upprättelse samt som ett medel till redlig försörjning vid hans utträde ur fängelset.

L. NILSSON, fångpredikant.
Nyköping.
